Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

VALTIONEUVOSTON HUOLTOVARMUUSSELONTEKO EDUSKUNNALLE

Yleistä

Huoltovarmuudesta ei ole aiemmin annettu valtioneuvoston selontekoa eduskunnalle. Selonteon valmistelu aloitettiin työ- ja elinkeinoministeriössä huoltovarmuudesta vastaavan työministerin aloitteesta alkusyksyllä 2021. Koronapandemia oli merkittävästi muuttanut huoltovarmuuden toimintaympäristöä, ja helmikuussa 2022 alkanut Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan on tehnyt toimintaympäristöstä entistä haastavamman. Myös kansainvälinen huoltovarmuusympäristö on muuttunut. Pohjoismainen huoltovarmuusyhteistyö on entisestään laajentunut, ja Euroopan unionissa on meneillään useita hankkeita, jotka vaikuttavat myös huoltovarmuuden kansalliseen järjestämiseen ja sitä koskevaan lainsäädäntöön. Lisäksi Suomi haki Pohjois-Atlantin puolustusliitto Naton jäseneksi toukokuussa 2022.

On tärkeää, että juuri tässä tilanteessa eduskunta saa tilaisuuden keskustella huoltovarmuuden turvaamisesta, jotta tulevien vuosien keskeiset kehittämiskohteet tulevat linjatuiksi parlamentaarisen keskustelun kautta.

Huoltovarmuuteen liittyvistä asiakokonaisuuksista on viime vuosina annettu useita selontekoja. Tällaisia ovat puolustusselonteko, ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko, sisäisen turvallisuuden selonteko, valtioneuvoston selonteko tiedustelulainsäädännöstä sekä valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskunnan turvallisuusstrategiasta. Lisäksi kuluvan vuoden huhtikuussa valtioneuvosto antoi eduskunnalle selonteon turvallisuusympäristön muutoksesta. Huoltovarmuusselonteko täydentää yhteiskunnan kokonaisturvallisuudesta annettuja selontekoja.

Huoltovarmuudesta ja Huoltovarmuuskeskuksesta (HVK) on tehty vuosina 2020-2021 useampia arviointeja ja selvityksiä. Nämäkin ovat toimineet pohjana selonteon valmistelulle.

Suomen huoltovarmuusmalli on toimiva ja huoltovarmuuden tilanne on hyvä, mutta muuttuneen toimintaympäristön vuoksi mallia on edelleen kehitettävä ja turvattava riittävät taloudelliset ja muut tarvittavat resurssit.

Selonteossa määritellään keskeiset tavoitteet huoltovarmuuden kehittämiselle vuoteen 2030 mennessä. Selonteolla ja sen toimeenpanolla voidaan varmistaa huoltovarmuuden riittävä taso osana yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta. Selonteko määrittää huoltovarmuuden kehittämisen keskeiset strategiset kulmakivet. Operatiivisempia tavoitteita määritellään huoltovarmuuden tavoitteista annetun valtioneuvoston päätöksen uudistamisen yhteydessä.

Selonteon linjaukset

Selonteon keskeiset linjaukset ovat:

Taloudelliset resurssit

Huoltovarmuusrahasto esitetään säilytettäväksi edelleen budjetin ulkopuolisena rahastona siten, että sen kantokyky mitoitetaan vastaamaan toimintaympäristön muutoksiin ja huoltovarmuuden tehtäväkenttään. Rahaston toimintaa kehitetään mm. hallinnoinnin, ohjauksen, pääoman tuoton ja sijoitusten osalta. Selonteossa linjataan myös, että rahastosta ei pääsääntöisesti tulisi rahoittaa sektoriministeriöiden vastuulle kuuluvia normaaliajan pitkäkestoisia huoltovarmuustoimintoja, vaan nämä rahoitetaan vastuuministeriön budjetista.

Huoltovarmuussääntely

Huoltovarmuussääntelyn muutostarpeiden arviointi käynnistetään, ja kriittisten toimijoiden häiriönsietokykyä koskeva CER-direktiivi pannaan täytäntöön huomioiden myös nykyjärjestelmän vahvuudeksi tunnistettu sopimusperusteinen yhteistyö yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa. Kriittisen infrastruktuurin varautumistoimien tavoitteet, vähimmäistasot sekä toimien yhteensovitus valtioneuvostotasolla määritellään vastaamaan muuttuneen toimintaympäristön vaatimuksia. Selvitetään myös tarve ja mahdollisuudet uudistaa julkisten hankintojen sääntelyä EU-sääntelyn puitteissa siten, että huoltovarmuustarpeet tulevat paremmin huomioiduiksi.

Sektorikohtaisen varautumisen ja yhteistyön kehittäminen

Selonteossa linjataan, että jokainen ministeriö edelleen vastaa varautumisesta omalla hallinnonalallaan, mutta eri sektoreiden varautumistoimenpiteiden yhteensovittamista tiivistetään. Uudistetaan valtioneuvoston huoltovarmuuden tavoitepäätös ja kehitetään sen seurantaa ja vaikuttavuuden arviointia. Kehitetään edelleen poikkihallinnollista yhteistyötä ja lisätään harjoituksiin myös yhteistoimintaa koskevat rakenteet ja niissä tapahtuvan toiminnan ja päätöksenteon järjestäminen. Määritellään huoltovarmuuden kannalta kriittisen osaamisen tarpeet ja se, miten tarpeisiin vastataan. Lisätään kansalaisten ja pk-yritysten tietoa ja osaamista huoltovarmuudesta.

Verkostomallin kehittäminen ja yhteiskunnallinen vuoropuhelu

Julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyön verkostomallia kehitetään edelleen ja vahvistetaan vastaamaan nopeasti muuttuvan toimintaympäristön vaatimuksia. Kehittämistyössä huomioidaan myös kansainvälisen yhteistyön vaatimukset. Varmistetaan säännöllinen parlamentaarinen vuoropuhelu. Huoltovarmuusselonteko päivitetään säännöllisin väliajoin.

Selonteossa ehdotetut linjaukset ovat huoltovarmuuden kehittämisen kannalta olennaisen tärkeitä. Näiden linjausten toteuttamisella suomalainen huoltovarmuus säilyy ja kehittyy hyvällä tasolla jatkossakin.

Huomiot sotilaallisen huoltovarmuuden osalta

Selonteossa käsitellään huoltovarmuuden kehittämisen tärkeimpiä strategisia päälinjoja. Sen lisäksi selonteossa on tuotu esille sektorikohtaisia huoltovarmuuskysymyksiä. Sotilaallisen huoltovarmuuden osalta TEM toteaa seuraavaa:

Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa sotilaallisenkin huoltovarmuuden kannalta tärkeästä ulkomaalaisten yritysostojen seurannasta yhteistyössä poikkihallinnollisen viranomaisverkoston kanssa. Seuranta on turvallisuusperusteista. Ulkomaalaisten yritysostojen seurannasta annetun lain (172/2012) menettelyissä arvioidaan, millaisen turvallisuusriskin ulkomaalainen omistus kohdeyrityksessä voisi aiheuttaa sotilaalliselle maanpuolustukselle ja yhteiskunnan elintärkeille toiminnoille.

Sotilaallisella huoltovarmuudella tarkoitetaan Puolustusvoimien toimintakyvyn kannalta välttämättömien resurssien ja niihin liittyvien teknisten järjestelmien, ylläpidon ja huollon turvaamista poikkeusolojen ja niihin verrattavissa olevien häiriöiden varalta. Sotilaallisella huoltovarmuudella turvataan Puolustusvoimien kriittisten järjestelmien toimintakyky myös yhteiskunnan häiriötilanteissa.

Sotilaallisen maanpuolustuksen kannalta kriittisen materiaalin, tuotannon, teknologian ja osaamisen on oltava saatavissa ja käytettävissä kaikissa turvallisuustilanteissa. Teknologian saatavuus sekä kyky tuottaa ja integroida uutta teknologiaa ja teknisiä ratkaisuja kustannustehokkaasti osaksi puolustusjärjestelmää edellyttää kansallista teollista ja teknologista osaamista sekä tarkoituksenmukaista tuotantokykyä. Toimiva ja kansainvälisesti kilpailukykyinen kotimainen puolustusteollisuus, sen kansainvälinen verkottuminen sekä vientitoiminta mahdollistavat sotilaallisen huoltovarmuuden ylläpitämisen ja edistävät maanpuolustuksen toimintakykyä. Osaamisen ja ylläpitokyvyn merkitys korostuu järjestelmien teknistymisen myötä ja teknologisen kompetenssin kansallinen ylläpito on edellytyksenä kyvylle suunnitella, ostaa, käyttää ja huoltaa monimutkaisia järjestelmiä. Tätä tukee myös strategisiin puolustushankintoihin liittyvä teollinen yhteistyö. Työ- ja elinkeinoministeriö hallinnoi strategisiin hankkeisiin liittyviä teollisen yhteistyön sopimuksia yhteistyössä puolustushallinnon kanssa.

Erityisen tärkeää on varmistaa kriittisten teknisten järjestelmien yllä- ja kunnossapito ja maanpuolustuksessa käytettävän kriittisen kulutusmateriaalin tuotanto. Puolustushallinto ylläpitää yhteistyössä Huoltovarmuuskeskuksen kanssa tärkeimpien sodan ajan kulutusmateriaalien, kuten ruutien ja ampumatarvikkeiden tuotantokapasiteettia sekä välttämättömiä maanpuolustusta tukevia varmuusvarastoja.

Sodan ajan puolustuskyky perustuu monilta osin muualta yhteiskunnasta saataviin resursseihin, joten sotilaallisen huoltovarmuuden varmistaminen ja kehittäminen edellyttävät koko yhteiskunnan järjestelmien toimivuutta sekä tiivistä yhteistyötä sotilaallisen ja ei-sotilaallisen huoltovarmuuden toimijoiden välillä.

Teollisuusneuvos Eeva Vahtera